

การพัฒนาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างและการเพิ่มคุณค่า ของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภาพลักษณ์ของจังหวัดชัยนาท Built Environment Development and Value Creation of Tourist Image-Based Destinations Chainat Province

สยามล เทพทา¹

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อประเมินศักยภาพสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างด้านสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท (2) เพื่อประเมินคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของชุมชนและนักท่องเที่ยว รวมทั้ง (3) เพื่อสร้างแผนพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย 3 กลุ่มหลัก คือ (1) กลุ่มภาคีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่เป็นภาครัฐและภาคเอกชน จำนวน 27 คน โดยการใช้การจัดประชุมกลุ่ม (2) กลุ่มตัวอย่างชุมชนที่อาศัยบริเวณแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 125 คน โดยการใช้การสัมภาษณ์และการจัดประชาพิจารณ์ (3) นักท่องเที่ยวชาวไทย โดยสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก จำนวน 400 คน ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสะกดรอยเพื่อศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยว และแบบสอบถาม สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา โดยพื้นที่ที่ศึกษามี 5 แห่ง ได้แก่ วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดปากคลองมะขามเฒ่า วัดพระมหาธาตุ สวนนกชัยนาท และเขื่อนเจ้าพระยา

ผลการศึกษา พบว่า (1) แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ ส่วนใหญ่ขาดการเสริมสร้างอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ และการพัฒนาพื้นที่ใช้สอยให้เกิดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ส่วนแหล่งท่องเที่ยวประเภทนันทนาการ ขาดการพัฒนาพื้นที่ใช้สอยและภูมิทัศน์ให้เกิดกิจกรรมและความมีอัตลักษณ์ของสถานที่ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวซ้ำ นอกจากนี้ ผลการประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังไม่ส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวหลักมากนัก (2) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของชุมชน โดยทำการประเมินคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมในด้าน

¹ ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

สุนทรียศาสตร์ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า แหล่งท่องเที่ยวหลักของ จังหวัดชัยนาทมีศักยภาพโดยรวมค่อนข้างดี ผลการประเมินคุณค่ามีดังนี้ วัดปากคลองมะขามเฒ่ามีคุณค่า ความสำคัญมากที่สุด ($\bar{X} = 3.75$) รองลงมาวัดธรรมามูลวรวิหาร ($\bar{X} = 3.25$) และเขื่อนเจ้าพระยามีคุณค่า ความสำคัญระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.00$) สำหรับสวนนกชัยนาท ($\bar{X} = 2.25$) และวัดมหาธาตุ ($\bar{X} = 2.00$) มี คุณค่าความสำคัญระดับน้อย สำหรับคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของนักท่องเที่ยว พบว่าสิ่งที่นักท่องเที่ยวมีความต้องการให้แหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติมด้านการสื่อความหมาย คือ คู่มือท่องเที่ยว ป้ายบอกรายละเอียดของสถานที่ และแผ่นพับ ในด้านความต้องการที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว คือ ความปลอดภัย ในชีวิตและทรัพย์สิน ($\bar{X} = 4.27$) ความต้องการด้านกายภาพและความงามด้านภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.00$) และความน่าสนใจของสภาพ ภูมิทัศน์โดยรอบของแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.99$) สำหรับด้าน ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว คือ ความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.00$) และการคมนาคมในจังหวัด ($\bar{X} = 3.88$) ในด้านที่ควรมีการปรับปรุง คือ การประชาสัมพันธ์แหล่ง ท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.83$) ป้ายบอกรายละเอียดของสถานที่ ($\bar{X} = 3.75$) และการให้ข้อมูล ($\bar{X} = 3.66$)

แผนพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท ด้วยการ สร้างภูมิทัศน์ใหม่ให้กับแหล่งท่องเที่ยว และการใช้ภูมิทัศน์ให้เป็นอัตลักษณ์และสิ่งดึงดูดใจของแหล่ง ท่องเที่ยว รวมทั้งการพัฒนาสีเขียวสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างให้พื้นที่ใช้สอยใหม่โดยการออกแบบพื้นที่ใช้สอยทาง สถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ นอกจากนี้การพัฒนาระบบการสื่อ ความหมายและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างคุณค่าแก่แหล่งท่องเที่ยว ด้วยวิธีการสื่อความหมายโดยการ สื่อ โดยบุคคล ป้ายสื่อความหมาย การจัดนิทรรศการ พิพิธภัณฑสถาน และศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยว เพื่อสร้างความรู้ความ เข้าใจให้นักท่องเที่ยว และช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืน

คำสำคัญ : การพัฒนาสีเขียวสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว การสื่อความหมาย

Abstract

A study has three purposes that aims to (1) assess the built environment potential , the architectural and the architectural landscape of tourist attractions of Chainat province, (2) assess the value of tourist attractions in view of the community and tourists, and (3) create the built environment development plan and the value of tourist attractions through the participatory process of stakeholders. The sample and main informants of this participatory research consisted of three main groups: (1) Twenty-seven of public and private stakeholders by using focus group discussions, (2) sample of one hundred twenty-five local communities near the tourist attractions by using interviews, and public hearing (3) Thai tourists drawn by convenient sampling the number of 400 tourists. The data were collected by tracing to study the tourist behavior, questionnaires were administered to them. Descriptive statistics for quantitative data were frequency, percentage, mean and standard deviation. The qualitative data were analysed by means of content analysis. The five areas studied comprised Thammamun Waraviharn Temple, Pakklong makhamthao Temple, Phramahathat Temple, Chainat Bird Park, and the Chaophraya Dam.

The findings yielded that (1) most historical tourist attractions lacked symbolic identity creation and lacked the area development used in order to promote tourism activities. In regard to recreational tourist attractions, they also lacked the area development used and landscape to promote activities and the area identity to attract tourists to come back. Aside from this, the maximum capacity assessment in dealing with tourism showed that most tourism activities haven't got any negative impact toward the tourist attractions. (2) The value of tourist attractions in view of the community when the cultural significant value was assessed in the aspect of aesthetics, history, society, and environment, it was found that the potential of Chainat main tourist attractions in general was rated at a relatively good level. The results of the cultural significant value assessment ranging respectively in descending order were as follows: Pakklong makhamthao Temple ($\bar{X} = 3.75$), Thammamun Waraviharn Temple ($\bar{X} = 3.25$), the Chaophraya Dam ($\bar{X} = 3.00$), Chainat Bird Park ($\bar{X} = 2.25$), and Phramahathat Temple ($\bar{X} = 2.00$). However, in view of the tourists toward the value of stated Chainat tourist attractions, it was found that the tourists needed and additional interpretation at the sites, i.e. tourism handbook, interpretive signage, brochure, the safety improvement of their lives and properties. They also needed the physical aspect ($\bar{X} = 4.27$) and the landscape beauty of the areas

($\bar{X} = 4.00$) and the landscape interests around the tourist attractions ($\bar{X} = 3.99$). Regarding the satisfaction of the tourists, they were pleased with the easy accessibility to the tourist attractions ($\bar{X} = 4.00$), the transportation in the province ($\bar{X} = 3.88$). Moreover, they needed the improvement of physical tourist attractions in public relations about the tourist attractions ($\bar{X} = 3.83$), interpretive signage ($\bar{X} = 3.75$), and information distribution ($\bar{X} = 3.66$).

(3) The built environment developmental plan and the value of the aforementioned tourist attractions, Chainat province are as follows: creating new landmark at the areas and using the landmark as an identity in each area and the development and the creation to renovate the area to be the area identity of the tourist attractions, a design space in the style of architectures and architectural landscape to promote new tourism activities. Furthermore, the development of interpretation system and tourism activities will help create the value of the tourist attractions using interpretation in order to create knowledge and understanding for tourists and help create learning process of the community in the way of sustainable tourism development.

Keyword : Built environment development, Value of tourist attractions, Interpretation

บทนำ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยถือได้ว่าเป็นธุรกิจที่สำคัญ ทำให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพให้แก่คนในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมและเกิดความประทับใจ ปัจจุบันการท่องเที่ยวทางมรดก (Heritage Tourism) เป็นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการป้องกันและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลัง ด้วยการจัดการท่องเที่ยวที่มีความหมายต่อการจัดการทรัพยากร เพื่อตอบสนองต่อเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะเดียวกันสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนในชุมชน

จังหวัดชัยนาทเป็นแหล่งอารยธรรมที่ซ้อนทับกันหลายยุคสมัย ตั้งแต่สมัยทวารวดี สุโขทัยอยุธยา และรัตนโกสินทร์ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้ปรากฏอยู่ตามบริเวณลุ่มน้ำสำคัญทั้งสามสายที่ไหลผ่าน ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำน้อย ทำให้เมืองชัยนาทเต็มไปด้วยมรดกทางวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติที่มีความหลากหลายและมีความสมบูรณ์ หน่วยงานของจังหวัดชัยนาทได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว จึงได้ทำการคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพที่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัด อาทิ วัดปากคลองมะขามเฒ่า ศูนย์รวมแห่งศรัทธาของชาวพุทธ โดยเป็นวัดที่หลวงปู่ศุขเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงได้จำพรรษา วัดธรรมามูลวรวิหาร ประดิษฐานหลวงพ่อธรรมจักรเป็นศูนย์กลางแห่งศรัทธาของชาวชัยนาท วัดมหาธาตุเป็นวัดที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยสุโขทัยซึ่งมีพระมหาธาตุและเจดีย์ทรงกลีบบะเพราซึ่งงดงาม (กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม, 2558) สวนนกชัยนาทซึ่งมีกรงนกใหญ่ที่สุดในเอเชีย รวมถึงเขื่อนเจ้าพระยาเป็นเขื่อนเพื่อการชลประทานที่สร้างขึ้นเป็นแห่งแรกของประเทศ จากความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่งเพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทที่วางอยู่บนตราสินค้า (Branding) ในประเด็น “วัด นก เขื่อน” ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จากสถิตินักท่องเที่ยวเดินทางมายังจังหวัดชัยนาท ในปี พ.ศ.2560 พบว่าชาวไทยนิยมเดินทางท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาทมากกว่าชาวต่างประเทศ ผู้เยี่ยมชมเยือนชาวไทยมีจำนวน 821,231 คน โดยที่ชาวต่างชาติมีเพียง 984 คนเท่านั้น (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2561)

จากสถิตินักท่องเที่ยวดังกล่าวนอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงความนิยมของนักท่องเที่ยวที่เข้าไปสัมผัสวัฒนธรรมที่แตกต่างจากตนแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากนักท่องเที่ยวในพื้นที่เหล่านั้น เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทพบปัญหาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว อาทิ ขาดการเตรียมความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว คุณค่าความแท้และความดั้งเดิมของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง นอกจากนี้ยังขาดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวเป็นไปอย่างไรทิศทาง ในที่สุดแหล่งท่องเที่ยวถูกลดคุณค่าความสำคัญลง ดังนั้นการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหลัก

ของจังหวัดชัยนาท เป็นการบูรณาการความร่วมมือเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงานภาครัฐและชุมชนท้องถิ่นในด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการจัดการทรัพยากรของตน โครงการวิจัยนี้มุ่งเน้นการศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนำเสนอแผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างและเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท เพื่อการพัฒนาท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินศักยภาพสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างด้านสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาท
2. เพื่อประเมินคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาท ในมุมมองของชุมชนและนักท่องเที่ยว
3. เพื่อสร้างแผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาท ให้สอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและสภาพแวดล้อมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคี

ประโยชน์ที่ได้รับ

- 1) ศักยภาพของสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างด้านสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาท
- 2) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลัก 5 แห่งของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของชุมชนและนักท่องเที่ยว
- 3) แผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างและการเพิ่มคุณค่า (Value Creation) ของแหล่งท่องเที่ยวหลักทั้ง 5 แห่งของจังหวัดชัยนาทที่สอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและสภาพแวดล้อมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคี
- 4) ถ่ายทอดผลงานวิจัยให้แก่ภาคีที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทได้มีความรู้ถึงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างและการสร้างคุณค่าความสำคัญมรดกทางวัฒนธรรมของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพสำหรับประชาชนทุกคน อันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

5) ยกระดับแหล่งท่องเที่ยวให้มีคุณภาพและอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชมมากขึ้นและใช้เวลาในกิจกรรมท่องเที่ยวมากขึ้น ทำให้เกิดการกระจายรายได้แก่ชุมชนโดยรอบ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษา ทำการวิเคราะห์บริบทของพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท ในด้านปัจจัยการพัฒนาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง (เดชา บุญค้ำ, 2539) ของแหล่งท่องเที่ยวตามแผนการจัดการและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2548) ประกอบด้วยองค์ประกอบ 6 ด้าน ได้แก่ การจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดการภูมิสถาปัตยกรรม การจัดการพื้นที่ตามวัตถุประสงค์ การจัดการเส้นทางเดินเท้า การจัดการสุนทรียศาสตร์และการบริการ และการจัดการขีดความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยว (นภวรรณ ฐานะกาญจน์, 2542) พร้อมทั้งศึกษาคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทในมุมมองของชุมชนและนักท่องเที่ยว โดยทำการศึกษาค้นคว้าความสำคัญทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Significance Value) ของแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้หลักการประเมินจากกฎบัตรเบอร์รา (Burra Charter, 1999) เป็นกรอบในการดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษา ผู้วิจัยเริ่มจากการวิเคราะห์บริบทของพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท ในด้านปัจจัยการพัฒนาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างของแหล่งท่องเที่ยว หมายรวมถึง สภาพแวดล้อมที่ถูกรื้อถอนและสร้างโดยมนุษย์หรือ สภาพแวดล้อมประดิษฐ์ไม่ได้เกิดโดยธรรมชาติ รวมไปถึงชุมชน เมือง และโครงสร้างพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยว พร้อมทั้งศึกษาค้นคว้าคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทในมุมมองทั้งจากชุมชนและนักท่องเที่ยว โดยทำการศึกษาค้นคว้าความสำคัญทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Significance Value) ของแหล่งท่องเที่ยว จากนั้นทำการวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

กระบวนการในการวิจัยจะดำเนินการตามขั้นตอนเพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ วิธีการในการศึกษา ประกอบด้วย การรวบรวมข้อมูลโดยการค้นคว้าจากเอกสาร การสำรวจภาคสนามร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาด้านสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักในจังหวัดชัยนาท ได้แก่ วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดปากคลองมะขามเฒ่า วัดมหาธาตุ สวนนกชัยนาท และเขื่อนเจ้าพระยา เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านศักยภาพเชิงพื้นที่ จากนั้นทำการประเมินศักยภาพสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างของแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย องค์ประกอบทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ การจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดการภูมิสถาปัตยกรรม การจัดการพื้นที่ตามวัตถุประสงค์ การจัดการเส้นทางเดินเท้า – ทางเดิน การจัดการสุนทรียศาสตร์และการบริการ

และการจัดการขีดความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยว เมื่อได้ข้อมูลและจัดทำฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างของแหล่งท่องเที่ยว ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับภาคีที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารในภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งสิ้น 27 คน โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 12 คน นอกจากนี้ สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงกับกลุ่มผู้นำชุมชน แบบ Snowball Sampling เป็นการกำหนดการสัมภาษณ์กับผู้นำชุมชน ๆ ละ 3 คน ในแหล่งท่องเที่ยว 5 แห่ง รวม 15 คน ในขณะเดียวกันทำการประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก (PCC) ของแหล่งท่องเที่ยว จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และได้ตรวจสอบความถูกต้องโดยจัดทำประชาพิจารณ์กับภาคีในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวหลัก

การดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 2 ดังนี้ ผู้วิจัยทำการประเมินคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว โดยประเมินคุณค่าใน 4 ด้าน ดังนี้ ด้านสุนทรียศาสตร์ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม โดยร่วมกับชุมชนสำรวจสถานที่ ๆ มีคุณค่าในมุมมองของชุมชน กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาวบ้านอาศัยอยู่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว จำนวนทั้งสิ้น 125 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง กำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างชุมชนละ 25 คนควบคู่กับการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามกับนักท่องเที่ยวชาวไทย 400 ชุด อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสะกดยนักท่องเที่ยวเพื่อศึกษาพฤติกรรม (Tracking) จำนวน 100 คนเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก เมื่อได้ข้อมูลความสำคัญของสถานที่ในมุมมองของชุมชนและนักท่องเที่ยวแล้ว ได้จัดเวทีสนทนากลุ่มย่อยกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชน

การดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 3 เป็นการวางแผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทให้สอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคีนั้น ผู้วิจัยจัดประชุมภาคีที่เกี่ยวข้องเพื่อร่างแผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคี โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงภาคีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จำนวนทั้งสิ้น 50 คน จากนั้นทำการออกแบบและจัดประชาพิจารณ์แผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 100 คน เมื่อได้ผลจากการจัดประชาพิจารณ์ นำมาปรับแก้ร่าง เพื่อประชุมสรุปแผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ศักยภาพสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างด้านสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท ในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวมีการคมนาคมเข้าถึงที่สะดวกเป็นพื้นที่เชื่อมโยงเครือข่ายการสัญจรและการเดินทางที่มีความสะดวก ในด้านการจัดการ สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities Management) เพื่อบริการในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ส่วนใหญ่มีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน อาทิ ไฟฟ้า ระบบประปา ถนน โทรศัพท์ เป็นต้น แต่การจัดเตรียมพื้นที่ใช้สอยสำหรับนักท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการใช้สอย เช่น พื้นผิวทางสัญจร ที่จอดรถ ห้องน้ำ ทางลาดคนพิการ ที่พักชั่วคราว และระบบป้ายสื่อความหมาย ยังขาดการจัดวางที่เป็นระบบ เช่น ลานจอดรถที่อยู่ติดกับโบสถ์สมณียุทธยา หน้าพระอุโบสถ เป็นต้น ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดอันตรายต่อโบราณสถาน สถานที่ศักดิ์สิทธิ์และสถานที่สำคัญในแหล่งท่องเที่ยวได้ นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ขาดความพร้อมในด้านร้านอาหาร และศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวเพียงไม่นาน หากพิจารณาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างด้านสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม พบว่าแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และมีคุณค่าทางวัฒนธรรม แต่ขาดการส่งเสริมอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ เกิดการเรียนรู้ต่อคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ส่วนแหล่งท่องเที่ยวประเภทนันทนาการ ทั้งสวนนกชัยนาทและเขื่อนเจ้าพระยา ยังขาดการพัฒนาพื้นที่ใช้สอยและภูมิทัศน์ให้เกิดกิจกรรมและความมีอัตลักษณ์ของสถานที่เพื่อส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวซ้ำ

นอกจากนี้ผลการประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว พบว่า วัดธรรมามูลวรวิหารมีกิจกรรมไหว้พระ อยู่ในระดับผลกระทบน้อย มีจำนวนนักท่องเที่ยวประมาณ 100 คน/วัน ขณะที่วัดปากคลองมะขามเฒ่า มีปริมาณการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ไหว้พระอยู่ในระดับผลกระทบรุนแรง พบว่า ในช่วงวันธรรมดาและวันหยุด มีจำนวนนักท่องเที่ยวประมาณ 1,350 คน/วัน และ 1,800 คน/วัน ตามลำดับ ร้านอาหารและศูนย์บริการนักท่องเที่ยวมีขีดความสามารถในการรองรับได้อยู่ในระดับผลกระทบรุนแรง สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 1,080 คน/วัน แต่จากการเก็บข้อมูลนั้นร้านอาหารและศูนย์บริการท่องเที่ยวมีนักท่องเที่ยวไปใช้บริการค่อนข้างน้อยจึงไม่มีผลกระทบหนัก สำหรับวัดมหาธาตุพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมไหว้พระสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อีกเป็นจำนวนมาก พบว่า ในช่วงวันธรรมดาและวันหยุด มีจำนวนนักท่องเที่ยวประมาณ 6 คน/วัน และ 15 คน/วัน ตามลำดับ ในบริเวณสวนนกชัยนาท ส่วนใหญ่การใช้ประโยชน์ของพื้นที่อยู่ในระดับผลกระทบน้อย พบว่า ในช่วงวันธรรมดาและวันหยุด มีจำนวนนักท่องเที่ยวประมาณ 895 คน/วัน และ 3,852 คน/วัน ตามลำดับ มีเพียงร้านอาหารและศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวที่อยู่ในระดับผลกระทบรุนแรง แต่เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่ใช้บริการร้านอาหาร และศูนย์บริการข้อมูลมีจำนวนน้อยจึงไม่มีผลกระทบมากนัก และเขื่อนเจ้าพระยา พบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับผลกระทบน้อย มีเพียงห้องสุขาเท่านั้นที่อยู่ในระดับผลกระทบมาก พบว่า ในช่วงวันธรรมดาและวันหยุดมีจำนวนนักท่องเที่ยวประมาณ

80 คน/วัน และ 350 คน/วัน ตามลำดับ จากการศึกษาความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของพื้นที่เป็นสิ่งที่จำเป็น เพื่อไม่ให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเกินกว่าขีดความสามารถในการจัดการ

ผลการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ในข้อที่ 2 ผู้วิจัยและชุมชนร่วมกันทำการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์คุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท ตามคุณค่าความสำคัญในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

1) วัดธรรมามูลวรวิหาร เป็นวัดที่สร้างมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น ภายในพระวิหารประดิษฐาน หลวงพ่อธรรมจักร เป็นพระพุทธรูปศิลปะเชียงแสน-สุโขทัย รวมทั้งใบเสมาคู่สลักด้วยศิลาทรายแดงรอบพระอุโบสถ เป็นศิลปะอยุธยา และบริเวณซุ้มบันได มีจารึกแผ่นหินอ่อนซึ่งได้จารึกเกี่ยวกับ วัน เดือน ปี ขนาดของบันได และผู้ที่ร่วมบริจาค โดยปรากฏพระนามของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถเป็นพระนามแรกที่ทรงบริจาคเงินจำนวน 200 บาท (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530) รวมทั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเคยเสด็จมาที่วัดธรรมามูลวรวิหารถึง 3 ครั้ง คือ ใน ร.ศ.120 ร.ศ.125 และร.ศ.127 แสดงให้เห็นถึงความสำคัญอย่างต่อเนื่องของวัดแห่งนี้ที่มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนกระทั่งสมัยรัตนโกสินทร์

2) วัดปากคลองมะขามเฒ่า ตั้งอยู่บริเวณปากคลองมะขามเฒ่าหรือแม่น้ำท่าจีน พระอุโบสถของวัดสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2442 โดยหลวงปู่ศุข (สนั่น สุพรรณกุล, 2552) ภายในมีจิตรกรรมฝาผนังที่ทรงคุณค่าเป็นภาพจิตรกรรมทางฝั่งทิศตะวันตก พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์และข้าราชการบริพารเป็นผู้เขียนภาพ (สำนวน ปาลวัฒน์วิไชย, 2528) ในวันที่ 17 เมษายนของทุกปี มีงานแห่หลวงปู่ศุขและกรมหลวงชุมพรฯ ไปในตลาด ประชาชนร่วมกันสรงน้ำตลอดทาง รวมทั้งในงานวันออกพรรษาของทุกปีกรมอุทการเรือจะมาทอดกฐินทุกปี (ประชุม สุจริตน์, 2552)

3) วัดมหาธาตุ วัดนี้สร้างขึ้นในปี พ.ศ.1897 สมัยพระมหาธรรมราชาลิไท กรุงสุโขทัยและสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 กรุงศรีอยุธยา (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542) ซึ่งนับว่าเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองสรรค์บุรี จากคำบอกเล่ากล่าวว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเคยเสด็จมา ณ วัดแห่งนี้ตอนหน้าน้ำ มีการสร้างพลับพลารับเสด็จ (หวน รำลึก, 2552) โดยภายในวัดมีสิ่งก่อสร้างที่สำคัญได้แก่ พระมหาธาตุ เจดีย์ทรงปราสาทกลีบมะเฟือง หลวงพ่อหลักเมือง เป็นต้น

4) สวนนกชัยนาท แนวความคิดการทำนุบำรุงทางนก มาจากการเห็นเกษตรกรทำนุบำรุงพันธุ์นกขนาดใหญ่ในงานรณรงค์ปราบปรามนก ดังนั้นจึงมีแนวคิดที่ว่าพางข้าวที่เหลือจากการเก็บเกี่ยวของชาวนาควรจะนำมาสร้างเป็นรูปสัตว์ชนิดต่าง ๆ ได้ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์สวนนกชัยนาท และในปี พ.ศ. 2530 รัฐบาลและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จึงได้เชิญชวนนุบำรุงนกของจังหวัดชัยนาทเข้าร่วมงานปีการท่องเที่ยวไทย ซึ่งหลังจากนั้นงานมหกรรมนุบำรุงนกจึงเป็นที่ยอมรับและจัดเป็นงานประเพณีที่สำคัญประจำปีที่สำคัญของจังหวัด (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542) ภายในบริเวณสวนนกชัยนาทเป็นแหล่ง

เรียนรู้ที่สำคัญ โดยมีการรวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับนกและจังหวัดชัยนาทได้เป็นอย่างดี ได้แก่ ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท อาคารแสดงพันธุ์ปลากลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา อาคารท้องฟ้าจำลอง กรงนกใหญ่และกรงนกเล็ก เป็นต้น

5) **เขื่อนเจ้าพระยา** ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ให้มีการสำรวจทุ่งราบภาคกลาง ทำให้ทราบว่าบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยาในจังหวัดชัยนาทเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการสร้างเขื่อนหลังจากนั้นเป็นเวลาอีก 48 ปี จึงสร้างเขื่อนทดน้ำขนาดใหญ่เกิดขึ้น ในปี พ.ศ. 2495 ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปยังสถานที่สร้างเขื่อนเจ้าพระยาหลายครั้ง (กรมชลประทาน, 2550) เขื่อนเจ้าพระยาและเกษตรกรรมมีความผูกพันกันมาก เมื่อมีการสร้างเขื่อนทำให้มีความเขียวชอุ่ม ทำนาได้มากขึ้น โดยเฉพาะชาวชัยนาทเท่านั้นแต่รวมไปถึงอีกหลายแห่งของภาคกลาง จากการสำรวจบริเวณเขื่อนพบว่ามีปลาหลากหลายพันธุ์ จากการวางข่ายของศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดชัยนาท ในปี พ.ศ. 2552 พบปลาจำนวน 29 ชนิด อาทิ ปลากระแห ปลาแดง ปลาตะกอก ปลาตะเพียนขาว ปลาน้ำ ปลาสร้อย ปลาสาวย่น ปลาสังกะวาด ปลาสาวย่น เป็นต้น (อัครเดช นาคประดิษฐ์, 2552) แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของลำน้ำเจ้าพระยาได้เป็นอย่างดี

การประเมินคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Significance Value) ของแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาทในมุมมองของชุมชน โดยใช้หลักการประเมินจากกฎบัตรเบอร์รา (Burra Charter) ของไอโคโมสออสเตรเลีย (International Council on Monuments and Sites: ICOMOS Australia) (Australia ICOMOS, 1999) ดังนี้

1) คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Value) ลักษณะของสถานที่ในด้านรูปแบบ ขนาด รูปร่าง ลักษณะ สี เนื้องานและวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง รวมทั้งบรรยากาศของกลิ่นและเสียงที่เกี่ยวข้องกับสถานที่นั้น

2) คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ (Historical Value) สถานที่ ๆ มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ เนื่องจากสถานที่นั้นได้รับอิทธิพลจากกิจกรรมหรือเหตุการณ์สำคัญในอดีต สถานที่นั้นจะยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้นหากมีกิจกรรมที่กระทำมาตั้งแต่ในอดีตสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน มากกว่าบางแห่งที่เคยมีกิจกรรมที่สำคัญในอดีตแต่ปัจจุบันนั้นสาบสูญไป

3) คุณค่าด้านสังคม (Social Value) ประกอบด้วย สถานที่ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้านการเมือง ความรู้สึก รำลึกถึงวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่หรือคนกลุ่มน้อย

4) คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Value) มีความสำคัญด้านนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิศาสตร์

ผลการประเมินคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรม พบว่า แหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาทมีคุณค่าความสำคัญที่มีศักยภาพโดยรวมดี สามารถพัฒนาเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แหล่งประวัติศาสตร์ และแหล่งนันทนาการ โดยมีต้นทุนการท่องเที่ยวด้านมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงรักษาไว้ ดังนั้นผลการประเมินแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท พบว่า วัดปากคลองมะขามเฒ่ามีคุณค่าความสำคัญมากที่สุด ($\bar{X} = 3.75$) รองลงมาวัดธรรมามูลวรวิหาร ($\bar{X} = 3.25$) และเขื่อนเจ้าพระยามีคุณค่าความสำคัญระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.00$) สำหรับสวนนกชัยนาท ($\bar{X} = 2.25$) และวัดมหาธาตุ ($\bar{X} = 2.00$) มีคุณค่าความสำคัญระดับน้อย ตามลำดับ

จากการบันทึกพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว (Tracking) ในแหล่งท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีพฤติกรรมที่เคารพต่อสถานที่ท่องเที่ยวประเภทวัด อาทิ ไหว้พระ เข้าวัดอุ้มงคล ตีระขึง และการชมวิวาททัศน์ริมแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นต้น โดยส่วนใหญ่ใช้เวลาอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวประมาณ 20 – 30 นาทีเท่านั้น เนื่องจากสภาพภูมิทัศน์ขาดความน่าสนใจ และขาดสิ่งอำนวยความสะดวก อาทิ ร้านอาหาร ร้านขายสินค้าที่ระลึก ที่นั่งพักผ่อน ทำให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวภายในวัดเป็นเวลาไม่นาน เช่นเดียวกับแหล่งท่องเที่ยวประเภทนันทนาการ ได้แก่ เขื่อนเจ้าพระยา พบว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวขาดความหลากหลาย สำหรับสวนนกชัยนาทควรส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ และการสื่อความหมายให้ข้อมูลความรู้แก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้เป็นการให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวนานขึ้น

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 56.50 นักท่องเที่ยวมีอายุอยู่ระหว่าง 25 - 34 ปี คิดเป็นร้อยละ 31.00 ด้านสถานภาพสมรสส่วนใหญ่เป็นผู้ที่แต่งงานแล้ว คิดเป็นร้อยละ 52.50 ภูมิลำเนาของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาจากภาคกลาง คิดเป็นร้อยละ 65.25 จากการสอบถามพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ใกล้กับจังหวัดชัยนาท ทำให้เดินทางมาท่องเที่ยวได้สะดวก นอกจากนี้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจากภาคเหนือโดยถนนสายเอเชีย นิยมเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดชัยนาท สำหรับกลุ่มการเดินทางมาท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว เดินทางมากับครอบครัวมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 58.75 ซึ่งส่วนใหญ่จะมีผู้ร่วมเดินทางมาจำนวน 1 - 5 คน คิดเป็นร้อยละ 62.89 สำหรับด้านระดับการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวมีการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 48.48 ด้านอาชีพเป็นข้าราชการหรือพนักงานของรัฐมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 26.65 และส่วนใหญ่จะมีรายได้ต่อเดือนไม่เกิน 15,000 บาท ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 70.78 ในด้านข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเดินทาง ประสบการณ์เดินทาง วัตถุประสงค์การเดินทางและข้อมูลอื่น ๆ ของนักท่องเที่ยว พบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะไม่พักค้างคืนในจังหวัดชัยนาท คิดเป็นร้อยละ 69.25 ด้านประสบการณ์การมาท่องเที่ยวพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่เคยเดินทางมายังจังหวัดชัยนาทมาก่อน โดยครั้งนี้เป็นครั้งแรก คิดเป็นร้อยละ 44.75 สำหรับวัตถุประสงค์ที่เดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดชัยนาท พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดชัยนาท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยว/พักผ่อน คิดเป็นร้อยละ 61.00 สำหรับสื่อประชาสัมพันธ์ พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ทราบจาก

เพื่อนหรือญาติ คิดเป็นร้อยละ 66.75 สำหรับเหตุผลที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาเที่ยวในจังหวัดชัยนาท เนื่องจากไม่ไกลจากภูมิลำเนา คิดเป็นร้อยละ 37.75 สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการให้แหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติมด้านการสื่อความหมายหรือการให้ข้อมูล 3 อันดับแรก คือ คู่มือท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 44.00 ป้ายบอกรายละเอียดของสถานที่ คิดเป็น ร้อยละ 42.00 และแผ่นพับ คิดเป็นร้อยละ 37.50 ตามลำดับ

นอกจากนี้จากแบบสอบถามนักท่องเที่ยวถึงระดับความแออัดที่นักท่องเที่ยวได้รับ จำแนกออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ไม่รู้สึกแออัด แออัดน้อย แออัดปานกลาง และแออัดมาก โดยจำแนกเป็นแต่ละแหล่งท่องเที่ยวพบว่า วัดปากคลองมะขามเฒ่า นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกแออัดในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย = 1.24) สวนนกชัยนาท นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกแออัดในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย = 1.15) และเขื่อนเจ้าพระยา นักท่องเที่ยวไม่รู้สึกแออัด (ค่าเฉลี่ย = 0.76)

ด้านความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว โดยแบ่งข้อคำถามออกเป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่ ความต้องการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ความพึงพอใจที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งที่แหล่งท่องเที่ยวควรปรับปรุง

1) ความต้องการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

จากการศึกษาระดับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท ผลการสำรวจความต้องการจากกิจกรรมท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่า สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทเป็นอันดับแรกคือ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งนักท่องเที่ยวมีความต้องการระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.27) รองลงมาเป็นความต้องการด้านสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างของแหล่งท่องเที่ยว อันได้แก่ ความงดงามของภูมิทัศน์ (ค่าเฉลี่ย = 4.00) ความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย = 4.00) ความน่าสนใจของสภาพภูมิทัศน์โดยรอบของแหล่งท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย = 3.99) และสภาพแวดล้อมสามารถส่งเสริมเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย = 3.95) ซึ่งทั้ง 4 รายการนักเที่ยวมีความต้องการระดับมาก ส่วนมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมสถานที่ท่องเที่ยว นั้น นักท่องเที่ยวมีความต้องการเป็นอันดับสุดท้าย โดยมีความต้องการระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.30)

2) ความพึงพอใจที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว

การศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว พบว่า ความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย = 4.00) รองลงมาเป็นการคมนาคมในจังหวัด (ค่าเฉลี่ย = 3.88) โดยทั้ง 2 รายการ นักท่องเที่ยวพึงพอใจระดับมาก สำหรับในด้านสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงามของสถานที่ เช่น สถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์ (ค่าเฉลี่ย = 3.86) และสภาพแวดล้อมที่สามารถส่งเสริมเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย = 3.86) นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจเป็นอันดับ 3 และ 4 ตามลำดับ โดยทั้ง 2 รายการนักเที่ยวพึงพอใจระดับมาก ส่วนสิ่งที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจ 3 อันดับสุดท้ายคือ วิถีชีวิตของชุมชนรอบแหล่งท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย = 3.53) การได้รับความรู้จากสถานที่ท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย = 3.48) และการบริการภายในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหาร (ค่าเฉลี่ย = 3.36)

3) สิ่งทีแหล่งท่องเที่ยวควรปรับปรุง

จากการวิเคราะห์แบบสอบถามนักท่องเที่ยว พบว่า สิ่งทีนักท่องเที่ยวเห็นว่าควรมีการพัฒนาปรับปรุงในแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท 3 อันดับแรก คือ การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย = 3.83) ป้ายบอกรายละเอียดของสถานที่ (ค่าเฉลี่ย = 3.75) และการให้ข้อมูล เช่น ศูนย์ข้อมูล มัคคุเทศก์ท้องถิ่น (ค่าเฉลี่ย = 3.66) สิ่งทีนักท่องเที่ยวต้องการให้แหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติมด้านการสื่อความหมาย คือ คู่มือท่องเที่ยว ป้ายบอกรายละเอียดของสถานที่ และแผ่นพับ ในด้านความต้องการของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวคือ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รองลงมาเป็นความต้องการด้านสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างและความงามด้านภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว สำหรับด้านความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว คือ ความสะดวกในการเดินทางเข้าถึง รองลงมาเป็นการคมนาคม และด้านสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างของแหล่งท่องเที่ยว ประการสุดท้ายคือ สิ่งทีนักท่องเที่ยวเห็นว่าควรมีการพัฒนาปรับปรุงในแหล่งท่องเที่ยว คือ การประชาสัมพันธ์ ป้ายบอกข้อมูลของสถานที่ และการให้ข้อมูล เช่น ศูนย์ข้อมูล มัคคุเทศก์ท้องถิ่น เป็นต้น

ผลการดำเนินการวิจัยมีข้อค้นพบ ดังต่อไปนี้

1. แผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างด้วยการสร้างภูมิทัศน์ (Landmark) ใหม่ให้กับแหล่งท่องเที่ยว และการใช้ภูมิทัศน์ส่งเสริมอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท

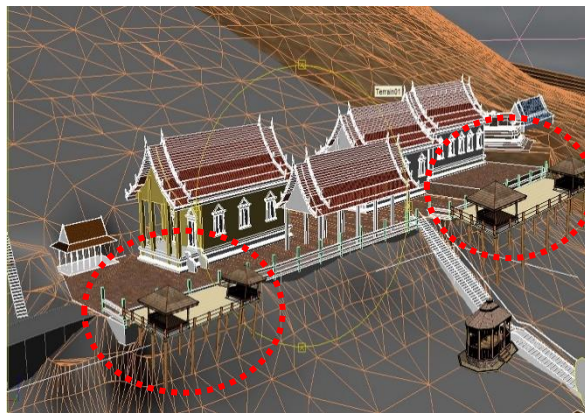
การสร้างจุดเด่นของสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างทางด้านสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมให้กับสถานที่ด้วยความประหยัด เรียบง่าย และถูกต้องตามหลักวิชาการ ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เป็นแนวคิดที่ผู้วิจัยและภาคีที่เกี่ยวข้องมีฉันทามติร่วมกันในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยมีแนวคิดการสร้างอัตลักษณ์แก่แหล่งท่องเที่ยว ด้วยการพัฒนาให้สถานที่สร้างความรู้สึก (Sense) การจดจำ (Memory) และความสุนทรีย์ (Aesthetic) ให้แก่ผู้มาเยือนผ่านการสร้างสรรค์แหล่งท่องเที่ยวให้เกิดอัตลักษณ์ ด้วยการสร้างสัญลักษณ์หรือความหมายแก่แหล่งท่องเที่ยว สร้างกิจกรรมให้เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางการใช้พรรณไม้ คือ ต้นราชพฤกษ์ ให้มีการออกดอกตามฤดูกาลปลูกในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่ง เป็นแนวคิดการสร้างอัตลักษณ์แก่แหล่งท่องเที่ยว นับว่าเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะสร้างความภาคภูมิใจแก่ชุมชนและส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ทางการท่องเที่ยว

รูปที่ 1 รูปแบบการปลูกพรรณไม้เพื่อสร้างภูมิทัศน์ให้กับสถานที่ในวัดปากคลองมะขามเฒ่า

2. แผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างด้านการสร้างพื้นที่ใช้สอยใหม่ ให้เป็นอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว

การพัฒนาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างช่วยสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวและใช้ระยะเวลาท่องเที่ยวในพื้นที่ยาวนานขึ้น โดยการออกแบบพื้นที่ใช้สอยให้ตอบสนองกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ประวัติศาสตร์ และนันทนาการ ด้วยลานระเบียบ ศาลาพักผ่อน และสร้างความร่มรื่นในพื้นที่สัญจรของแหล่งท่องเที่ยว

รูปที่ 2 ตำแหน่งการก่อสร้างระเบียบชมทิวทัศน์วัดธรรมามูลวรวิหาร
ส่งเสริมศักยภาพเชิงพื้นที่ให้เป็นอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว

4. แผนพัฒนาระบบการสื่อความหมายและกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อสร้างคุณค่าแก่แหล่งท่องเที่ยว

การสื่อความหมายเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจให้นักท่องเที่ยว และช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนโดยการจัดทำแผนพัฒนาด้านการสื่อความหมาย อาทิ การศึกษาหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ การจดบันทึก ทั้งในแง่ของโบราณสถาน ชุมชน และลักษณะสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างของพื้นที่ การออกแบบการสื่อความหมายให้มีความน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว เช่น จัดทำแบบจำลอง สามมิติ แสดงภาพเก่าเล่าอดีต เป็นต้น ตลอดจนควรจัดทำเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและแหล่งท่องเที่ยวใหม่ เพื่อให้สถานที่ที่มีชื่อเสียงสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความสนใจเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดชัยนาท รวมทั้งการสร้างความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติ (Code of conduct) ในแหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยเป้าหมายของการจัดการท่องเที่ยวอยู่บนพื้นฐาน

ของการที่นักท่องเที่ยวและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ มีจิตสำนึกการหวงแหนและรักษามรดกทางวัฒนธรรมของตน

การดำเนินงานวิจัยนี้เริ่มต้นจากการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกกระบวนการ ทำให้แผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาทมาจากการต้องการของทุกภาคภาคี โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลไกสำคัญ คือ การให้ความสำคัญของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของผู้บริหารระดับสูงของจังหวัด พร้อมทั้งดำเนินการแก้ไขจนเป็นที่ยอมรับจากผู้ร่วมประชาพิจารณ์ ทำให้ได้รายละเอียดความสมบูรณ์ของแผนพัฒนาฯ ที่แท้จริง และสามารถนำแผนเสนอของบประมาณสนับสนุนการดำเนินการจากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชัยนาท และ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยนาท ที่สามารถนำแผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างและการเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว จัดทำรายละเอียดกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท นำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1) การวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างในแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท ดังนั้นหน่วยงานในพื้นที่ ควรให้การสนับสนุนและเอื้อประโยชน์ให้กับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อช่วยเพิ่มศักยภาพสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ที่จอดรถ ห้องน้ำสำหรับคนทั้งมวล ทางลาดคนพิการ ที่พักชั่วคราว และระบบป้ายสื่อความหมายให้เพียงพอและเหมาะสมต่อนักท่องเที่ยว

2) หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่และชุมชนท้องถิ่น ควรพัฒนาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างในแหล่งท่องเที่ยวของตนเอง โดยดำเนินการจากความร่วมมือร่วมใจของชุมชนในท้องถิ่น คำนึงถึงความกลมกลืนกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และการรักษาอัตลักษณ์ของพื้นที่เป็นหลัก เช่น การปลูกพรรณไม้ คือ ต้นราชพฤกษ์ให้มีการออกดอกตามฤดูกาล นอกจากนี้ หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ควรมีผู้รับผิดชอบในการประสานงานความร่วมมือ เป็นการสร้างเครือข่ายในพื้นที่ เพื่อช่วยส่งเสริมการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยนาท

3) หน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด ควรสนับสนุนการให้ความรู้ในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวให้แก่หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน และชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว อาทิ การอบรมให้ความรู้ในเรื่องการบริการนักท่องเที่ยว การเป็นผู้นำเที่ยว และการจัดสภาพภูมิสถาปัตยกรรม เป็นต้น ตลอดจนการพัฒนากระบอกสื่อความหมายเพื่อนำเสนอคุณค่าความสำคัญของสถานที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้มีความรู้ในท้องถิ่นของตน เพื่อสื่อความหมายคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

4) การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาแนวทางการฟื้นฟูและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างในแหล่งมรดกทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมตามสายน้ำสำคัญของจังหวัดชัยนาท ที่สัมพันธ์กับพัฒนาการเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดีและวัฒนธรรมของจังหวัด โดยการจัดทำเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่คำนึงถึงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว และแนวโน้มด้านการท่องเที่ยวในปัจจุบัน เพื่อสนับสนุนการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน

บรรณานุกรม

กรมชลประทาน, สำนักชลประทานที่ 12. (2550). 80 พรรษามหาราช ตามรอยพระบาทยาตรา เชื้อนเจ้าพระยา 50 ปี. กรุงเทพฯ: กรมชลประทาน.

กรมประมง. (2552). ข้อมูลปลาน้ำจืดที่สำคัญ (Online). <http://www.doe.go.th/pramong/html/fishsub47/fishlist.asp>, 11 สิงหาคม 2561.

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2561). สถิตินักท่องเที่ยวภายในประเทศ ปี 2560 (จำแนกตามภูมิภาคและจังหวัด) (Online). https://www.mots.go.th/more_news.php?cid=504&filename=index, 31 สิงหาคม 2561.

กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน). (2558). ประวัติศาสตร์ชัยนาท. กรุงเทพฯ: มติชน.

เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2548). ธนาคารข้อมูลเพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน. มปท.

เดชา บุญค้ำ. (2539). การวางแผนบริเวณ Site Planning. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นภวรรณ ฐานะกาญจน์. (2542). คู่มือพัฒนาและออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2530). หนังสือที่ระลึกในงานทอดผ้าพระกฐินพระราชทาน ณ วัดธรรมามูลวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สำนวน ปาลวัฒน์วิไชย. (2528). ประวัติพระครูวิมลคุณากร (ศุข). ชัยนาท: มปท. พิมพ์ครั้งที่ 1. สโมสรไลออนส์ชัยนาท ร่วมกับชมรมพระเครื่องชัยนาท.

Burra Charter, The. (1999). *The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance*, Retrieved from World Wide Web on 7 July 2011.

http://www.australia.icomos.org/wp-content/uploads/BURRA_CHARTER.pdf

สัมภาษณ์

ประชุม สุขรัตน์. 110 หมู่ 1 ตำบลมะขามเต่า อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท. 2552. 1 ตุลาคม.

สนั่น สุพรรณกุล. 84 หมู่ 1 ตำบลมะขามเต่า อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท. 2552. 1 ตุลาคม.

หวน รำลึก. 293/2 ซอยสรรคบุรี 11 ตำบลแพรกศรีราชา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท. 2552. 3 ตุลาคม.

อัครเดช นาคประดิษฐ์. เจ้าหน้าที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดชัยนาท. 2552. สัมภาษณ์. 2 กันยายน.